

HENRIK E. VIGH

INTRODUKTION TIL VOLDENS ANTROPOLOGI

Fra erfaring til fællesskab

Det er ubeskriveligt meget lettere at tage et standpunkt for eller imod en ide, en værdi, en person, en institution eller en situation, end det er at analysere, hvad den vitterligt er, i al sin kompleksitet (Bourdieu 1998:23).

Ud over at indikere, hvorfor den enfoldige analyse, de xenofobiske, kulturalistiske og 'Krarup'ske' fabuleringer vinder indpas i den offentlige debat, gør det ovenstående citat os ligeledes opmærksomme på, hvorfor en stor del af de socialvidenskabelige perspektiver har svært ved at komme til orde. I situationer præget af begrænset tid og vilje til dialog står det enkelte budskab, den banale analyse, klarere end den facetterede, men altså knap så letfordøjelig. Den antropologiske insisteren på at se sociale, kulturelle og politiske processer som komplekse fænomener synes på samme tid at være vores største styrke og vores absolutte akilleshæl. Med andre ord: I en institutionel verden, hvor det politiske krav er hårde data og hurtige løsninger, kan antropologien ikke levere varen. Vi er ikke leveringsdygtige i analyser, der kan reduceres til mono-faktuelle forklaringer eller formidles i firfaldstabeller.

Fra blød til dyb

Den antropologiske viden bygger på 'bløde' data, siges det. Data, der er så amorf og udflydende, at de stort set kun er til gavn for andre bløde socialvidenskaber. Men snarere end at ændre antropologien bør man nok forsøge at ændre folks syn på, hvad der konstituerer relevante sociale data. Et godt sted at starte ville være i den evindelige kontrasteren mellem *hård* og *blød*. Antropologiske data er ikke bløde! De bygger på empiriske iagttagelser og overvejelser, og snarere end spekulative er de, for at bruge en Hastrup'sk formulering, forpligtet på virkeligheden.¹ Den manglende evne til at sige noget entydigt om sociale processer er ikke begrundet af mangel på præcision, men skyldes, at sociale processer ikke er entydige. Derfor må man vælge de dybdegående forklaringer frem for de endimensionelle, letforståelige og simplificerede (Geertz 1993, kap. 1).

Om noget kan man således sige, at mange antropologer er for tro mod virkeligheden i deres analyser og formidling af deres forskningsresultater, og uden nødvendigvis at omdøbe hårde data til overfladiske ditto synes det nødvendigt at omdøbe bløde data til

dybe. At analysere et socialt fænomen 'i al sin kompleksitet' indebærer at arbejde med dybe data og dermed at producere 'tykke beskrivelser' (ibid.). Det er at tage det sociale livs mangfoldighed seriøst og at forsøge at beskrive dette i sin sammenhæng.

Således fremstår dette temanummer om vold ikke som en entydig beskrivelse af fænomenet. Vold er i sig selv et notorisk glat og undvigende begreb, hvis identifikation og definition afhænger af de sociale kontekster og relationer, det udføres og opstår i. Identiske handlinger kan i den ene situation være et overgreb og i den anden en nydelse, og for at belyse volden som fænomen bliver vi nødt til at udfolde dybe data, der viser relationen mellem den sociale handling, erfaring og kontekst. Dybe data er præcis, hvad der kendetegner dette nummer af *Tidsskriftet Antropologi*. Det repræsenterer en samling af perspektiver, der er lige så mangfoldige, som de sociale relationer og forhold volden opstår i, og derved danner de en fin kontrast til de populære beskrivelser af vold og konflikt som enten entydige, meningsløse eller irrationelle. Kendetegnet for artiklerne er således, at de nægter at lade sig slå til tåls med intellektuelt fattige, endimensionelle forklaringer eller affærdigende karakteristikker som 'absurd', 'bestialsk' og 'barbarisk' for derimod at lave 'dybe' undersøgelser af vold, lidelse og konflikt i forhold til de sociale situationer og relationer, de udspringer af, og den mening og betydning, de tillægges.

Vold og magt

At den ovenstående anke mod voldens banalisering ikke bygger på fri fantasi, ses dagligt i den frie presse. Vi bliver bombarderet med beskrivelser af voldsepisoder, krige og konflikter, der essentialiserer og forfladiger voldsudøvelser og konflikter til endimensionelle repræsentationer og simple politiske budskaber. Dette træder tydeligst frem i forhold til diverse repræsentationer af vold udført af minoritetsgrupper, hvor volden forklares som relateret til immanente kulturelle, racemæssige eller religiøse træk, på trods af at der oftest er tale om klassisk *marginaliseringsadfærd*.² Politisk og mediemæssigt fremstår vold i dag som den primitives forsøg på dominans, og vi er ved at drukne i unuancerede repræsentationer af vores verdener som opdelt i gode og onde, i ofre og aggressorer. På trods af at en stor del af disse beskrivelser bygger på talmateriale, mortalitets- og voldsstatistikker m.m., synes hårde data ofte at være lig overfladiske data, og ved nærmere eftersyn er de normative kategorier ikke så lette at opretholde.³

Hannah Arendt gør i en klassisk tekst (1970) opmærksom på, at den umiddelbare sammenhæng mellem vold og magt ikke er så ligetil. Hendes pointe er, groft skitseret, at politisk vold fremkommer, når aktører er ved at miste magt, snarere end når de forsøger at få magt. Vold er i dette perspektiv en defensiv mekanisme, der bruges til at forsvare interesser. Undersøger vi konkrete voldsudøvelser uden prædefinerede forestillinger om ofre og aggressorer, ser vi ligeledes, at voldelig adfærd mestendels fremstår som et handlingsmønster, der er motiveret af et forsvar af mennesker, muligheder, integritet eller værdier, der opleves som truede. Fra den individuelle til den kollektive vold er handlingen relateret til en erfaret eller forestillet marginalisering (Apter 1987). Vold er, med andre ord, grundlæggende et reaktivt fænomen. Går man ind i en analyse med en prædefineret idé om vold som magt, løber man meget hurtigt ind i en tautologisk forklaringsramme, der essentialiserer folk som magtliderlige eller

aggressive på bekostning af at se konkurrerende og forhandlede fortolkninger og repræsentationer af vold og konflikt.

Undgår vi derimod dette, har vi med den etnografiske metode et enestående værktøj til at studere voldsforhold og en adgang til dybe data, der kan bidrage til en bedre forståelse af fænomenet. Jo tættere vi kommer på de specifikke situationer, volden udspiller sig i, og jo bedre vores kendskab til voldens aktører bliver, desto sværere bliver det for os at opretholde forståelser af voldsfænomener og konflikter som en kamp mellem normativt identificerbare kategorier. Når man får et tilpas dybt kendskab til det sociale terræn og til aktørernes position deri til at kunne situere handlinger og rationaliteter socialt (Boudon i Bayart 1993), toner billedet af den essentielt onde, den brutale aggressor, ud, mens vores kendskab til informanternes livsverden toner ind. Ved etnografisk feltarbejde bliver man altså bevidst om, at langt de fleste voldsudøvere, med undtagelse af de psykotiske få, ikke er patologiske individer, og at langt de fleste voldsgeringer ikke er sadistiske handlinger. Samtidig bliver man i stand til at belyse, hvordan voldsforhold konstrueres, forhandles, genskabes og løses, hvilket gør det muligt at belyse, hvordan vold indgår i og udgår fra sociale situationer og relationer.

Fra essentialisering til aktualisering

Hvad kan man så egentlig sige om vold i et antropologisk perspektiv? Med Jacksons ord i dette nummer af *Tidsskriftet Antropologi* synes denne definatoriske relativisme at pege mod „at forstå hver enkelt situation ud fra dens egne præmisser [...] som om der ikke var nogle universelle mål at dømme den ud fra, kun forskellige synspunkter“ (2002b:25). Pointen er både analytisk og metodologisk. Hvis man engagerer sig i en analyse af vold, konflikt eller krig med en prædefineret definition af den gode og den onde, offeret og aggressoren, indebærer det, at man afskærer sig fra at se, hvordan disse positioner konstrueres. Derved forbigår man i blinde en stor del af dynamikkerne bag de konflikter, man undersøger. Desuden må man i et analytisk perspektiv gøre sig klart, at volden eller voldshandlinger ikke er essentielt, men kontekstuel relateret til voldsudøvere.⁴ Vold er, snarere end at være relateret til bestemte typer mennesker, en social modalitet (jf. Jackson 1998:4). Sorte som hvide, mænd som kvinder, gamle som unge, muslimer som kristne, vi har alle potentialet til at handle voldeligt.

Ifølge psykologen Cairns viser undersøgelser af konfliktengagerede unge i Nordirland, at de ikke er mere indadvendte, uuddannede eller psykotiske end andre unge, samt at deres voldsudøvelser begrænses til specifikke konfliktkontekster og ikke aktualiseres i andre situationer (Cairns 123,134; jf. Gilliam 1998, 2001).⁵ At handle voldeligt er relateret til kontekster og positioner, og i overensstemmelse med Jackson peger Cairns' konklusioner på, at studiet af vold må begynde med en analyse af perspektiver og positioner. At ty til vold er en universel menneskelig mulighed snarere end en individuel eller social patologi, og i stedet for at lede efter specifikke samfund og subjekter, der har voldstilbøjeligheder, bør det analytiske udgangspunkt i antropologien være at undersøge, hvorfor og hvordan aktører eller fællesskaber motiveres til vold (jf. Richards 1996), hvilket flytter vores undersøgelsesfelt fra essentialisering til aktualisering. Betragter vi militssoldater som et eksempel på voldsudøvere (Vigh 1998, 2003), synes der således ikke at være én bestemt type person, der lader sig hverve. Der er ikke tale om spæn-

dingsnarkomaner eller utilpassede unge, men snarere om folk, som føler sig marginaliseret, og som bebor en hverdag, der er begrænset til et snævert, grænsende til det ikke-eksisterende, mulighedsrum.

I et analytisk perspektiv er vi altså tvunget til at se konflikter og de sociale rammer, som vold udspiller sig under, uden definerede normative positioner. Det betyder ikke, at vi skal være moralske relativister, der ikke har ret til at tage afstand fra voldelige handlinger, eller at vi ikke kan koncentrere vores analyser om den ene side af konflikter eller voldsrelationer, men partout skal belyse begge. Hvis vi ønsker at opnå den tillid og dybde, der skal til for at kunne undersøge vold og dennes sociale forankring og konstruktion, er det ofte – rent metodologisk – kun muligt at undersøge den ene side af sådanne konflikter. Men det er nødvendigt, at vi ikke ser disse scenarier i simplificerede, bipolære billeder, hvis vi ønsker at gøre andet end at bekræfte vores egne antagelser. At betragte konflikten i eks-Jugoslavien uden syn for den konkrete trussel, som den serbiske befolkning følte sig udsat for, er at overse halvdelen af billedet, ligesom det kun fanger en karikeret og stereotyp beskrivelse af de nordiske forhold at se de nordiske protestanter som magtlidende eller grådige eller at se unge vestafrikanske soldater som blodtørstige og barbariske (jf. Vigh 1998, 2003).

Personlig vold, konflikt og krig

På trods af alle disse forbehold er det måske alligevel muligt at sige noget generelt om vold. I den mest begrænsede definition kan vold ses som et forhold mellem aktører, hvori den ene af parterne føler en illegitim begrænsning af sin agens.⁶ Det vil sige et forhold, hvor den ene parts fysiske eller symbolske virke indebærer, at den anden ikke kan reagere, som han/hun ønsker (jf. Galtung 1969; Riches 1986; Taussig 1992; Jackson 2002a).⁷ Denne forståelse af fænomenet træder klart frem i den danske formulering 'at være i nogens vold', som betegner det at blive ufrivilligt kontrolleret af en anden, men definitionen indebærer også, at vold som fænomen strækker sig ud over det interpersonelle til at inkludere begreber som strukturel, kulturel og symbolsk vold (Galtung 1969, 1990; Bourdieu 1992). Fælles for disse bestemmelser er den agentive begrænsning, men det synes alligevel relevant at skelne mellem niveauer og aspekter af voldens manifestation for at få en bredere og bedre forståelse af den som socialt fænomen.

Voldens kontinuum

De fleste antropologiske analyser, der direkte eller indirekte omhandler vold, kan placeres på et kontinuum fra interpersonel vold til væbnet konflikt og krig. I forhold til mængden af aktører, der indgår i voldsforholdet, er forskellen mellem de tre niveauer umiddelbart evident, men de er yderligere analytisk adskillelige i forhold til krystalliseringen og afgrænsningen af de agenter og grupperinger, der indgår i den voldsramte relation.⁸ De kan differentieres i forhold til afgrænsningen af aktørerne i strid,⁹ altså i forhold til, hvordan de træder i karakter. Her er *interpersonel vold* oftest aggressionshandling mellem identificerede, individuelle aktører, *væbnet konflikt* er aggressionsrelationer mellem foranderlige eller løst definerede aktører, og *krig* er en radikaliserings

af konflikt, hvorved de konfliktuelle parter træder klart frem som definerede og positionerede sociale kategorier.

Tilfældig vold, terror og social lidelse

Hvor den ovenstående begrebsafklaring bestemt ikke kan påstås at være absolut, så er den interessant som analytisk optik, da den yderligere bevirker, at vi kan positionere en række relaterede begreber, der ligger mellem de allerede nævnte. Derved ligger den primære berettigelse i, at den giver os et analytisk tag på en række oftest udflydende og mellemliggende begreber som for eksempel *tilfældig vold*, *terror* og *social lidelse*. Begrebet *social lidelse* er blevet brugt til at betegne oplevelsen af at lide overgreb i en voldsudøvelse, der stammer fra sociale kræfter eller institutioner snarere end fra definerede individer (Kleinman, Das & Lock 1997; Kleinman & Das 2000; Kleinman 2000). Begrebet betegner med andre ord den lidelse og de sår, der påføres individer, når de er ofre for symbolsk, kulturel eller strukturel vold. I forhold til en afgrænsning af aktørerne i et voldsforhold har vi altså et ensidigt defineret offer i en antagonistisk relation med en udefinerbar – og ofte subjektløs – aggressor, og begrebet lægger sig før den interpersonelle vold på det førnævnte kontinuum i forhold til, hvordan aktørerne træder i karakter. Hvad angår *tilfældig vold*, rettes vores opmærksomhed mod ambivalensen i betegnelsen 'tilfældig'. Snarere end at være det forkerte sted på det forkerte tidspunkt, er den, der lider overgreb i sådanne situationer, oftest den forkerte sociale kategori på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt. Tilfældig vold er med andre ord oftest kun tilfældig set fra offerets side, og begrebet kan således placeres mellem vold og konflikt. Ligeledes ser vi, hvad angår *terror*, en voldsituation, hvor den ene part er definitorisk flydende og svær at positionere, da voldsudøverne skifter mellem identiteter og veksler mellem at fremstå som civile og soldater. I modsætning til de førnævnte begreber træder voldsaktørerne ind og ud af karakter som positionerede sociale kategorier, hvilket placerer begrebet mellem konflikt og krig.

Bevægelsen langs kontinuummet behøver dog bestemt ikke være en ensporet udvikling. Der er ikke nogen given bevægelse fra fred til interpersonel vold til konflikt, krig og tilbage til fred igen. Interpersonel vold udvikler sig ikke nødvendigvis til konflikter, der ikke nødvendigvis udvikler sig til krig (jf. Schmidt & Schröder 2001:4-5). Snarere end at følge en udvikling fra fred til krig og tilbage til fred igen, synes krige langt oftere at glide tilbage i konflikt med enkelte manifestationer af interpersonel vold. Men det ovenstående kontinuum hjælper til en mere specifik positionering og afgrænsning af voldsforhold, samt til at specificere, hvilke sociale bevægelser der sker inden for disse.

Personlig og kollektiv vold

Betragter vi det antropologiske arbejde med vold, kan det, som sagt, placeres langs hele det ovenstående kontinuum. Alligevel synes det yderligere muligt og hensigtsmæssigt at gruppere disse analyser i to primære retninger: analyser af volden som personlig erfaring og analyser af vold som kollektiv handling.

Hvad den første angår, synes analyser af voldens erfaring oftest at arbejde med ofre for overgreb og bygge på personlige voldsoplevelser. De belyser, hvordan aktører oplever, skaber mening og lever med voldsoplevelser. De belyser, hvordan aktører indpasser voldserfaringer i deres livsverden, samt hvordan de kommer over de lidelser, som vold af fysisk, symbolsk, kulturel eller strukturel art har påført dem. Teoretisk ligger disse analyser ofte op ad en psykologisk inspireret antropologi, og på det seneste har de særligt været kendetegnet af en fænomenologisk og narrativ tilgang.

En stor del af landvindingerne inden for denne tilgang til vold og lidelse kan tilskrives Jackson (1997, 2002a, se også dette nummer af *Tidsskriftet Antropologi*), Scarry (1985), Kleinman, Das og Lock (1997) samt Kleinman (2000). Fælles for disse er, at de har sat fokus på vold som mere end fysisk overgreb, på relationen mellem vold og 'lidelse' samt på relationen mellem lidelse og agentiv begrænsning.¹⁰ Tilgangen placerer i dette perspektiv vold og lidelse som et aspekt af en skævvridning af balancen mellem at være subjekt og objekt. Eller med Jacksons egne ord: „Menneskelig eksistens indebærer overalt en bestræbelse på at opnå en balance mellem at være handlende subjekt og at være genstand for andres handlinger“ (Jackson 2002b:15).

Den erfaringsrettede del af den antropologiske voldsforskning har således forsøgt at forstå og belyse, hvad der sker, når denne balance brydes eller ikke kan opretholdes. Men på trods af at den er relativt snævert fokuseret på erfaring, er den alligevel bredt favnende. Den betragter mange forskellige udslagsgivende faktorer for den nævnte ubalance, og den har som sådan evnet at placere sig analytisk langs hele voldens kontinuum og ikke mindst at indfange den private eller domestiske vold i sin analytiske optik. Den har kunnet indfange hverdagens vold og den nære vold, voldtægterne, hustrumishandlingerne, overgrebene (se Henriksen & Lindegaard 2002: *At leve med vold*) samt den del af volden, der ikke som sådan har haft et direkte kommunikativt virke i forhold til ideologier eller protester. Den del, som er relateret til aktørernes væren i verden og deres tørsten efter og behov for anerkendelse (se Kvist 2002: *Vold og væren*).

Den arbejder med andre ord både med volden i sine offentlige og private manifestationer, og selvom begge typer af vold er lige hyppige og forfærdelige, har de – før den erfaringsrettede voldsforsknings indtog – bestemt ikke været lige eksponerede (Jackson 2002a:11; Kvist 2002). Denne ulige eksponering er til dels grundet i antropologiens fokus på det fælles og delte, men den bunder også i hverdagsvoldens og den domestiske volds manglende 'transformative' karakter. På trods af at aktualiseringen af kollektiv vold er relateret til en underliggende konflikt, fremstår den ofte som en overskridelse af de forhandlede normer, der normalt er bygget op omkring den sociale interaktion. Kollektive voldshandlinger fremstår derved oftest som tidsbegrænsede transgressioner af de normale sociale spilleregler, hvilket er årsagen til, at de omtales som *udbrud* og *eksplosioner*.

I modsætning til dette aktualiseres den domestiske og private vold i højere grad kontinuerligt og bliver tit hverdagsagtig og mindre bemærkelsesværdig.

Revolutionær vold, fællesskabsbaseret massakre og statsforårsaget undertrykkelse er ofte smerteligt grafiske og gennemslående. Hverdagsvolden som småbørnsdrab, langsom sult, sygdom, fortvivlelse og fornedrelse, som endnu hyppigere ødelægger socialt marginaliserede mennesker, er oftest usynlig og ikke-ankendt (Scheper-Hughes & Bourgeois 2004:2).

Hvor den private vold er svært tilgængelig for etnografiske undersøgelser og uden megen interesse i det offentlige søgelys, er den kollektive vold nærmest over-eksponeret og insisterende til stede.

Forskellen i eksponeringsfrekvensen er selvsagt også relateret til, at den offentlige vold ofte har et kommunikativt virke. Den markerer som udtryk en stillingtagen, en protest, en frygt eller afmagt og er, som set i forbindelse med optøjer og afstraffelser, synlig, fordi den har et kommunikativt virke (Stepputat 2002: *Lynchning: En svøbe for menneskeheden*). Hvor den offentlige vold kommunikerer udadtil og oftest forklares i et idiom, der stammer fra religiøs, kultur- eller statsdiskurs, kommunikerer den private vold derimod indadtil i forhold til en meget afgrænset gruppe aktører og forsøges hyppigere skjult end oplyst. Det betyder dog ikke, at den private vold er mindre betydningsfuld at analysere og forstå antropologisk. Tværtimod er der for få etnografiske studier, som belyser de forskelle, der eksisterer i den private volds udførelse, udtryk og erfaring. På trods af at formodede sociale, kulturelle og religiøse forskelle i den private vold er stærkt politiseret i den offentlige debat, er dette aspekt desværre sparsomt belyst; en mangel, som Henriksen & Lindegaard og Kvist (ibid.) bidrager til at råde bod på.

Handlingen og fællesskabet

Hvor studier af erfaringer med vold repræsenterer en vigtig side af det antropologiske arbejde med fænomenet, så har det at analysere volden som handling, samt den måde den indgår i større fællesskaber på, været en mere tydelig del af antropologien. Snarere end at fokusere på, hvordan individer bearbejder voldsoplevelser, betragter disse analyser, hvordan voldshandlinger tjener, indgår i og konstruerer sociale fællesskaber; fokus er på vold som en integrerende såvel som ekskluderende social proces og ikke mindst på dets kommunikative virke.

Kollektiv vold har som sådan en kontraidentifikatorisk funktion. Den skaber grænsedragninger og definerer derigennem selv og anden (Mach 1993). Som sådan konstruerer den både rumlige afgrænsninger (jf. Feldman 1991), bygger på og skaber *communitas* og konstituerer diskursfællesskaber (Apter 1997; Kapferer 1988). Kollektiv vold fungerer, med Stepputats ord, som en „form for socialt integrerende praksis, der [etablerer og] genetablerer de kollektive værdier“ (Stepputat 2002). Stepputats artikel i dette nummer af *Tidsskriftet Antropologi* er yderligere et godt eksempel på, hvordan kollektiv vold (lynchninger) har en afgrænsende funktion, da den som social manifestation definerer og kommunikerer en ‘suverænitet’, en politisk afgrænsning. Vold kommunikerer altså både et internt og et eksternt budskab.

På samme måde viser Boserup (2002: *Drabets semiotik*), hvordan mordene begået af den algeriske løsrivelseshær ALN under befrielseskrigen var rettet både mod en ekstern og en intern konstituering af *suverænitet*. I krigen, der af ALN blev set som en interstatslig befrielseskrig og af den franske stat som intra-statslig terror, blev de franske ‘krigsfanger’ behandlet efter de internationale konventioners forskrifter og dræbt på ‘human’ vis, når dette blev anset som nødvendigt. ALN’s interne algeriske fjender blev derimod aflivet ved at blive slagtet på rituel vis samt stigmatiseret ved at få deres næse (ære) og køn (mandighed) skamferet. Volden var altså kommunikativt rettet mod at etablere Algeriet som en suveræn stat ved udadtil at gøre brug af et voldsudtryk, som

kommunikerede dets besked i et internationalt statsidiom og ved indadtil at rette volden mod lokale kulturelle forståelser af ære.

Fra erfaring til erfaringsfællesskaber

Såvel Stepputat som Boserup lægger altså vægt både på voldens skabende og nedbrydende karakter, og de viser fornemt, hvordan volden kommunikerer budskaber både indadtil og udadtil. Hvor de to ovennævnte artikler viser voldens dobbelthed, skriver Rønsbo (2002: *Fortællinger om fedtsugere og vold*) og Kristensen (2002: *At italesætte volden*) ud fra overlappet mellem de to ved at placere analysen i bevægelsen mellem vold, mening og betydning.¹¹

Rønsbos artikel placerer sig således mellem de nævnte kategorier, men artiklens budskab er centralt for en analyse af kollektiv vold. Han demonstrerer, hvordan *kollektiv* vold, som det fortolkes i og af sociale fællesskaber, ikke fremstår som meningsløs, men snarere som gådefuld. Ved at blive fortalt i en – lokalt set – dominant narrativ om ‘fedtsugere’ og deres virke gives volden samt den grundlæggende usikkerhed og byrde, der kendetegner livet i det andinske højland, mening. Derved positioneres landsbyen Maco både rumligt og socialt. Rønsbos analyse udfoldes mellem den individuelle erfaring af usikkerhed og den kollektive konstruktion af mening. Ligesom Rønsbos artikel arbejder også Kristensen med sydamerikanske indianere og den fortættede relation mellem individuelle og kollektive narrativer i meningsdannelsen af volden. Kristensen har i sin artikel „At italesætte volden“ et historisk fokus, og hun viser, hvordan den mangeårige marginalisering og voldelige undertrykkelse af mapucherne i kraft af religiøse og politiske fortællinger kædes narrativt sammen med den nutidige usikkerhed og lidelse. Begge artikler belyser altså overlappet mellem det individuelle og det kollektive samt relationen mellem vold som handling og vold som erfaring. De gør os dermed opmærksomme på, at der mellem den fænomenologiske og mere sociologiske tilgang krystalliserer sig et analysefelt omkring, hvad der kan kaldes ‘erfaringsfællesskaber’ (jf. Vigh 2003).

Når volden gives mening mellem det individuelle og det kollektive, fremkommer altså fællesskaber, der både er bundet sammen af de sociale grænsedragninger, som volden forårsager og aktualiserer, og af fælles positioner, muligheder og erfaringer. Med andre ord fører det os til at betragte vold, som den indgår og opstår i sociale felter, og til en analyse af fællesskaber bestående af aktører, som deler referencepunkter funderet i den fælles oplevelse af sociale processer og positioner snarere end i absolutte kategorier som sprog, etnicitet eller ideologi. Begrebet „erfaringsfællesskaber“ forener forestillingerne om, hvad der tidligere er blevet kaldet praksisfællesskaber (Lave & Wenger 1991) og lidelsesfællesskaber (Werbner 1991). Det medierer mellem analysen af vold som (privat) erfaring og vold som (kollektiv) handling, og det giver mulighed for samtidig at betragte konsekvenserne af disse. Kollektiv vold medfører en konstituering og polarisering af konfliktuelle kategorier, men samtidig genererer den, om end mindre tydeligt, sociale formationer og relationer, der ikke udelukkende er et resultat af voldens normative funktion, men også af den delte erfaring af usikkerhed, flugt eller kamp. Den skaber erfaringsfællesskaber, der er lige så vedvarende, som de er dybtføjte, og som er synlige i mange af de sociale grupperinger, der går under betegnelsen moderne sociale bevægelser.¹²

Noter

1. Samtale med Kirsten Hastrup forår 1997.
2. Det er i sig selv interessant, at vold – i endnu højere grad end andre sociale fænomener – synes at afføde ‘tynde’ snarere end ‘tykke’ beskrivelser (se Geertz 1993). Årsagen er, at voldshandlinger skaber og kommunikerer klare grænsedragninger ved at polarisere den sociale verden i selv og anden, samt at selve voldshandlingen er grænseoverskridende i forhold til de normale regler for interaktion og dermed kommer til at fremstå som en tidsligt afgrænset, selvstændig kontekst; som en handlingsmæssig metaramme.
3. De kvantitative data er et fint supplement til den etnografiske analyse, men står de alene, siger de ikke meget om voldens karakter, om de relationer, der genererer den, eller om de positioner, som genereres i den.
4. Igen med undtagelse af de psykotiske få.
5. Gilliam viser ikke blot, hvordan konfliktidentiteter er situationelle, men ligeledes hvordan børn i de konfliktramte områder af Belfast lærer at hade og frygte hinanden, før de lærer årsagerne til, at de ‘bør’ gøre det. Hun viser, med andre ord, at hadet kommer før ideologien.
6. Illegitimitet er et vigtigt element af en voldsdefinition. Man kan godt forestille sig en begrænsning af agens, der ikke anses som voldelig, da den defineres som legitim. Et eksempel på dette er afstraffelse, der i sig selv synes at være en voldshandling, men hvis legitimitet forhindrer, at det inkluderes i kategorien.
7. Galtung definerer vold ved at sige, at den er til stede „når mennesker påvirkes, så deres faktiske somatiske og mentale realisationer er under deres potentielle realisationer“ (Galtung 1969:168). Om end problematisk, da det indebærer, at der ikke behøver at være to parter i en voldsrelation, og at den dermed synes at forveksle *vold* med *lidelse*, så har definitionen været banebrydende for den moderne socialvidenskabelige voldsforskning.
8. Som kontinuum flyder de tre omtalte voldsmanifestationer ind i hinanden og skal i praksis ses som overlappende snarere end adskillelige. Differentieringen er som sådan et analytisk værktøj.
9. Verbal kommunikation med Henrik Rønsbo 2001.
10. Problemet med en del af analyserne inden for dette perspektiv (særligt som det kommer til udtryk i Kleinmans forfatterskab, men også generelt i forhold til teorierne om strukturel vold) er, at det synes at operere med en implicit idé om absolutte subjekter, og at dette udgangspunkt kommer til at sygeliggøre sociale strukturer generelt. Som sådan bliver socialisering, der i sig selv er centreret omkring en frivillig eller ufrivillig begrænsning af agens og handlingsimpulser, til et voldsfænomen. Perspektivet medfører, at selve livet, der leves mellem muligheder og begrænsninger, i sig selv bliver voldeligt (se Kleinman 2000:229). Det gør begrebet vold til meningstotalt og dermed ganske ubrugeligt i analytisk forstand.
11. Diskurs og narrativ kan i dette perspektiv relateres til forskellen mellem betydning og mening. Min skelnen mellem de to begreber er relateret til en forståelse af betydning og diskurs som passiv, i den forstand at de ikke er aktivt skabende, men derimod ligger som både fundament og modtager af den mening, der skabes i den narrative proces. Mening er som sådan en aktiv proces. Med andre ord kan man sige, at et tegn har og får betydning, men at et givent fænomen gives mening ved brugen af betydningsfulde tegn. Diskurs er i den forstand et ‘grammatikløst’ kontekstspecifikt semantisk felt, der ved selve fortolkningsprocessen aktiveres i den narrative konstruktion af mening. Det skal dog pointeres, at de to niveauer er gensidigt konstituerende, da en ny betegnelse etableres ved at blive inkorporeret i en sammenhæng, der er en relation af allerede betydningsgivne og betydningsgivende betegnelser. Relationerne i diskurs indgår, i fortolkningens praksis, i konstante uigenkaldelige meningskonfigurationer, der etablerer nye relationer i det diskursive felt, og som giver nye muligheder for gennem narrativer at skabe mening og så videre.
12. Som f.eks. diverse protestbevægelser, krigsveteranorganisationer m.m.

Litteratur

- Apter, David E.
1987 Rethinking Development: Modernization, Dependency and Postmodern Politics. Newsbury Park: Sage.
1997 Political Violence in Analytical Perspective. I: David E. Apter (ed.): The Legitimization of Violence. New York: New York University Press.
- Arendt, Hannah
1970 Om vold. København: Notabene.
- Bayart, Jean-François
1993 The State in Africa: The Politics of the Belly. London: Longman.
- Boserup, Rasmus A.
2002 Drabets semiotik. Eksempler fra krigen i Algeriet 1954-1962. Tidsskriftet Antropologi 46:77-88.
- Bourdieu, Pierre
1992 [1977] Outline of a Theory of Practice. Cambridge: Cambridge University Press.
1998 Acts of Resistance: Against the New Myths of Our Time. Oxford: Polity Press.
- Feldman, Allen
1991 Formations of Violence: The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland. Chicago: University of Chicago Press.
- Galtung, Johan
1969 Violence, Peace and Peace Research. Journal of Peace Research 3:167-91.
1990 Cultural Violence. Journal of Peace Research 27(3):291-305.
- Cairns, Ed
1995 Children as Political Activists. I: E. Cairns: Children and Political Violence. Oxford: Blackwell Publishers.
- Geertz, Clifford
1993 [1973] Thick Description: Towards an Interpretative Theory of Culture. I: C. Geertz: The Interpretation of Cultures. London: Fontana Press.
- Gilliam, Laura
1998 When Catholics and Protestants Fight: En analyse af konfliktforståelser blandt børn i Belfast. Specialrækken, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
2004 Restricted Experiences in a Conflict Society: The Local Lives of Belfast Children. I: K. Fog Olwig & E. Gulløv (eds.): Children's Places: Cross-cultural Perspectives. London: Routledge.
- Henriksen, Ann-Karina & Marie Rosenkrantz Lindegaard
2002 At leve med vold. Om seksualitet og kønnede erfaringer med vold blandt unge i Cape Town. Tidsskriftet Antropologi 46:51-61.
- Jackson, Michael
1998 Minima Ethnographica: Intersubjectivity and the Anthropological Subject. Chicago: University of Chicago Press.
2002a The Politics of Storytelling: Violence, Transgression, and Intersubjectivity. København: Museum Tusulanum.
2002b Tavshedens praksis og lidelsens prosa. Tidsskriftet Antropologi 46:15-27.
- Kapferer, Bruce
1988 Legends of People, Myths of State: Violence, Intolerance and Political Culture in Sri Lanka and Australia. Washington, DC: Smithsonian Institution Press.
- Kleinman, Arthur, Veena Das & Margaret Lock
1997 Introduction. I: A. Kleinman, V. Das & M. Lock (eds.): Social Suffering. Berkeley: University of California Press.

- Kleinman, Arthur & Veena Das
2000 Introduction. I: A. Kleinman, V. Das, M. Ramphela & P. Reynolds (eds.): *Violence and Subjectivities*. Berkeley: University of California Press.
- Kleinman, Arthur
2000 *The Violence of Everyday Life: The Multiple Forms and Dynamics of Social Violence*. I: A. Kleinman, V. Das, M. Ramphela & P. Reynolds (eds.): *Violence and Subjectivities*. Berkeley: University of California Press.
- Dorthe Brogård Kristensen
2002 At italesætte volden. Hverdagens og fortidens overgreb blandt infødte i Chile. *Tidsskriftet Antropologi* 46:101-20.
- Kvist, Camilla
2002 Vold og væren. *Antropologi og den voldelige relation*. *Tidsskriftet Antropologi* 46:29-49.
- Lave, Jean & Etienne Wenger
1991 *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mach, Zdzislaw
1993 *Symbols, Conflict and Identity*. Albany: University of New York Press.
- Richards, Paul
1996 *Fighting for the Rain Forest: War, Youth & Resources in Sierra Leone*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Riches, David
1987 *The Phenomenon of Violence*. I: David Riches (ed.): *The Anthropology of Violence*. Oxford: Basil Blackwell.
- Rønsbo, Henrik
2002 Fortællinger om fedtsugere og vold. Mod en forståelse af skabelsen af voldens betydning. *Tidsskriftet Antropologi* 46:89-100.
- Scarry, Elaine
1985 *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*. New York: Oxford University Press.
- Scheper-Hughes, Nancy & Philippe Bourgois
2004 Introduction. I: N. Scheper-Hughes & P. Bourgois (eds.): *Violence in War and Peace: An Anthology*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Schmidt, Bettina E. & Ingo W. Schröder
2001 Introduction: *Violent Imaginaries and Violent Practices*. I: B.E. Schmidt & I.W. Schröder (eds.): *Anthropology of Violence and Conflict*. London: Routledge.
- Stepputat, Finn
2002 Lynching: En svøbe for menneskeheden. Kollektiv vold og u/sikkerhedens politik i Guatemala. *Tidsskriftet Antropologi* 46:63-76.
- Taussig, Michael
1992 *The Nervous System*. New York: Routledge.
- Vigh, Henrik E.
1998 "They are Trying to Destroy our Culture": En analyse af konflikt-narrativer blandt paramilitære protestanter i Nordirland. *Specialerækken, Institut for Antropologi, Københavns Universitet*.
- 2003 *Navigating Terrains of War: Youth and Soldiering in Guinea-Bissau*. Ph.d.-rækken, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Werbner, Richard
1991 *Tears of the Dead: The Social Biography of an African Family*. Washington, DC: Smithsonian Institution Press.

